

Edmund Mazur

Pomoc prawna świadczona przez zespoły adwokackie na rzecz osób prawnych

Palestra 9/6(90), 1-12

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EDMUND MAZUR

Pomoc prawna świadczona przez zespoły adwokackie na rzecz osób prawnych

Świadczenie pomocy prawnej przez zespoły adwokackie dla osób fizycznych nie nasuwa w zasadzie wątpliwości. Jest ono uregulowane przepisami ustawy o ustroju adwokatury¹ i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie zespołów adwokackich² oraz — w zakresie opłacania tej pomocy — przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych³. Natomiast pomoc prawna zespołów adwokackich dla osób prawnych nasuwa trudności interpretacyjne zarówno u zlecających tę pomoc, jak i świadczących ją.

Dzieje się tak dlatego, że w zakresie dopuszczalności świadczenia pomocy prawnej przez zespoły adwokackie na rzecz innych osób niż osoby fizyczne oraz w zakresie dopuszczalności zlecenia tej pomocy istnieje wiele przepisów wzajemnie się zazębiających, a nawet nakładających na siebie. Jeżeli dodamy do tego wieloznaczność wyrażeń prawnych i brak precyzji sformułowań w aktach normatywnych, które regulują to zagadnienie, to stan ten uzasadnia m.zd. potrzebę napisania niniejszego artykułu. Nie zamierzam w nim wyczerpać całości zagadnienia, natomiast postaram się wskazać na niektóre problemy, jakie wyłaniają się na gruncie zarządzenia nr 36 Prezesa Rady Ministrów w sprawie wytycznych dla wykonywania obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej przez zespoły adwokackie.⁴

Aby jednak dojść do pewnych stwierdzeń dotyczących obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej przez zespoły adwokackie, trzeba zatrzymać się przez chwilę nad zagadnieniem obsługi prawnej osób prawnych w naszym systemie polityczno-gospodarczym.

¹ Dz. U. z 1963 r. Nr 57, poz. 309.

² Dz. U. z 1964 r. Nr 1, poz. 4.

³ Dz. U. z 1961 r. Nr 24, poz. 118.

⁴ M.P. z 1964 r. Nr 31, poz. 135.

I. Obsługa prawna jednostek państwowych

Po ostatniej wojnie obowiązywała u nas zasada centralizacji obsługi prawnej przed organami rozstrzygającymi spory. Wykonywały ją organy Prokuraturii Generalnej, Urząd Zastępstwa Prawnego, wydziały prawne prezydii wojewódzkich rad narodowych.

Dekret z dnia 2.VI.1954 r.⁵ zerwał z zasadą koncentracji obsługi prawnej w zakresie zastępstwa sądowego władz, urzędów, instytucji, przedsiębiorstw państwowych i banków (pomijam celowo przedsiębiorstwa pozostające wówczas pod przymusowym zarządem państwowym, jako w chwili obecnej nieaktualne). W wykonaniu postanowień wspomnianego dekretu Rada Ministrów podjęła uchwałę nr 294 z dnia 2.VI.1954 r. i nr 423 z dnia 7.XI.1957 r.⁶ w sprawie zastępstwa sądowego i obsługi prawnej terenowych organów władzy państwowej.

Prezes Rady Ministrów pismem okólnym nr 255 z dnia 20.X.1954 r.⁷ wyjaśnił szczegółowo nowe zasady organizacji zastępstwa sądowego w urzędach, instytucjach i przedsiębiorstwach państwowych. Choć pismo okólnie nr 255 zostało wydane w wykonaniu dekretu z dnia 2.VI.1954 r., zwraca uwagę jego węższy zakres. Nie dotyczy ono władz i banków, co wynika wyraźnie zarówno z tytułu, jak i z poszczególnych postanowień.

Najogólniej rzecz biorąc, wspomniane akty normatywne wprowadziły zasadę dekoncentracji obsługi prawnej w zakresie zastępstwa sądowego. Od tego czasu jako zastępca sądowy działa — zamiast organów zastępstwa prawnego — pełnomocnik ustanowiony przez kierownika jednostki państwowej lub przez organ nadrzędny tej jednostki. Już wtedy przewidziana była (pkt 8 pisma okólnego Nr 255) możliwość zlecenia zespołom adwokackim prowadzenia konkretnej sprawy lub pełnienia określonej czynności sądowej przy powstaniu okoliczności wymienionych w tymże piśmie okólnym.

Niezależnie zupełnie od organizacji zastępstwa sądowego, w jednostkach państwowych i gospodarczych działały komórki organizacyjne zajmujące się sprawami obsługi prawnej. Usytuowanie tych komórek i ich nazwa zależała od konkretnych potrzeb, schematu organizacyjnego, planu etatów, funduszu płac danej jednostki itp. (departamenty prawne lub prawnorganizacyjne, biura prawne, samodzielne biura prawne, zespoły radców prawnych, radcowie prawni itp.).

Obowiązująca wówczas ustawa o ustroju adwokatury z dnia 27.VI.1950 r.⁸ zezwalała adwokatom wykonującym zawód w zespołach adwokackich lub indywidualnie na pełnienie funkcji radców prawnych bez żadnych ograniczeń.

Taki stan rzeczy trwał do dnia 31.XII.1961 r. Uchwała nr 533 Rady Ministrów z dnia 13.XII.1961 r.⁹ wprowadziła nowe zasady organizacji obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń i banków państwowych. Uchwała stanowi m. in., że adwokaci wykonujący zawód

⁵ Dz. U. z 1954 r. Nr 25, poz. 93. Dekret ten został uchylony przez art. V pkt 2 przepisów wprowadzających k.p.c. (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 297).

⁶ Obie uchwały nie opublikowane.

⁷ M.P. z 1954 r. Nr A-101, poz. 1276.

⁸ Jednolity tekst: Dz. U. z 1959 r. Nr 8, poz. 41 ze zmianą: Dz. U. z 1962 r. Nr 66, poz. 329.

⁹ M.P. z 1961 r. Nr 96, poz. 406.

adwokacki mogą do 31.XII.1963 r. łączyć wykonywanie zawodu z funkcjami radców prawnych w przedsiębiorstwach, w których funkcje te wykonywali w dniu wejścia w życie uchwały, z tym jednak ograniczeniem, że łączny wymiar godzin pracy w charakterze radców prawnych nie może przekraczać 46 godzin tygodniowo (§ 20).

Uchwała zawiera delegację dla Prezesa Rady Ministrów w sprawie ustalenia ogólnych zasad organizacyjnych obsługi prawnej przedsiębiorstw (§ 2 ust. 3). Przypuszczam, że delegacja dotyczy przedsiębiorstw państwowych i tylko na karb nieścieszności legislacyjnej należy położyć brak tego przymiotnika.

Również § 25 tejże uchwały zawiera delegację dla Prezesa Rady Ministrów, która zezwala na rozciągnięcie stosowania przepisów uchwały oraz wytycznych na jej podstawie wydanych na inne jednostki państwowe nie będące przedsiębiorstwami państwowymi.

Ponadto uchwała zaleca centralnym organizacjom spółdzielczym zorganizowanie obsługi prawnej jednostek spółdzielczych oraz stowarzyszeniom prowadzącym działalność gospodarczą ustalenie obsługi prawnej tych zakładów, które tę działalność gospodarczą prowadzą — na zasadach zawartych w uchwale i wytycznych, które wyda Prezes Rady Ministrów.

Prezydium Naczelnej Rady Spółdzielczej rozciągnęło w dniu 2.I.1963 r. zasady uchwały i wytycznych na spółdzielnie i ich związki¹⁰, a z kolei poszczególne związki spółdzielni wydały przepisy wykonawcze (np. CRS „Samopomoc Chłopska”, ZSS „Społem”, Centralny Zw. Sp. Pracy itp.).

Sprawę obsługi prawnej zakładów pracy stowarzyszeń, prowadzących działalność gospodarczą, reguluje uchwała nr 2/63 Prezydium Komisji Koordynacyjnej Działalności Gospodarczej Organizacji Społecznych z dnia 3.V.1963 r.¹¹ Uchwała nie obejmuje swym zasięgiem obsługi prawnej w zakresie działalności statutowej (niegospodarczej) stowarzyszeń oraz naczelnich komórek organizacyjnych stowarzyszeń sprawujących nadzór nad zakładami pracy prowadzącymi działalność gospodarczą.

W wykonaniu delegacji zawartej w uchwale nr 533 Prezes Rady Ministrów wydał zarządzenie nr 62 z dnia 3.VII.1962 r.¹², które ustala wytyczne w sprawie ogólnych zasad organizacji obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń i banków państwowych.

Postanowienia uchwały oraz wytycznych zostały rozciągnięte na inne państwowe jednostki organizacyjne działające według zasad rozrachunku gospodarczego (§ 1 ust. 1 pkt 1), na jednostki równorzędne zjednoczeniom w rozumieniu dekretu z dnia 26.X.1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych (§ 1 ust. 1 pkt 2) oraz na zakłady pracy działające według zasad wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego (§ 1 ust. 2).

Z porównania przepisów zawartych w § 1 ust. 1 pkt 1 oraz w § 1 ust. 2 zarządzenia nr 62 wynika, że postanowienia uchwały i wytycznych w zakresie organizacji obsługi prawnej stosuje się tylko do takich przedsiębiorstw państwowych, banków państwowych i innych państwowych jednostek organizacyjnych, które działają według zasad rozrachunku gospo-

¹⁰ Monitor Spółdzielczy z 1963 r. Nr 1, poz. 1.

¹¹ Nie publikowana. Jej tekst przytaczają: Z. Klafkowski, A. Rosienkiewicz i S. Czajkowski w pracy „Państwowy Arbitraż Gospodarczy i obsługa prawna jednostek gospodarki uspołecznionej, Wydawnictwo Prawnicze 1965, str. 176—178.

¹² M.P. z 1962 r. Nr 57, poz. 270.

darczego. *A contrario*, jeżeli któraś z nich opiera swoje działanie nie na zasadach rozrachunku gospodarczego, przepisy uchwały i wytycznych nie mają do nich zastosowania w zakresie organizacji tej obsługi.

Kończąc ten rys historyczny przepisów dotyczących obsługi prawnej osób prawnych, można je uszeregować następująco:

- 1) przepisy dekretu z dnia 2.VI.1954 r. (obecnie uchylone) oraz przepisy pisma okólnego nr 255 Prezesa Rady Ministrów z dnia 20.X.1954 r. regulują zagadnienia obsługi prawnej w zakresie zastępstwa sądowego. Dotyczą one władz, urzędów, instytucji i przedsiębiorstw państwowych oraz banków;
- 2) przepisy uchwały nr 294 Rady Ministrów z dnia 2.VI.1954 r. oraz uchwały Rady Ministrów nr 423 z dnia 7.XI.1957 r. regulują zagadnienia obsługi prawnej i sprawy zastępstwa sądowego terenowych organów władzy państwowej (rad narodowych wszystkich szczebli);
- 3) przepisy uchwały nr 533 Rady Ministrów z dnia 13.XII.1961 r. oraz przepisy zarządzenia nr 62 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3.VII.1962 r. regulują sprawy obsługi prawnej:
 - a) przedsiębiorstw państwowych działających według zasad rozrachunku gospodarczego,
 - b) banków państwowych,
 - c) zjednoczeń i równorzędnych państwowych organizacji gospodarczych w rozumieniu dekretu z dnia 26.X.1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych¹³,
 - d) państwowych zakładów pracy działających według zasad wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego,
 - e) spółdzielni i ich związków.
 - f) zakładów pracy stowarzyszeń prowadzonych według zasad rozrachunku gospodarczego, jeżeli stowarzyszenia te prowadzą działalność gospodarczą i na tę działalność uzyskały zezwolenie Ministra Finansów oraz figurują w rejestrze stowarzyszeń prowadzących działalność gospodarczą, prowadzonym przez Ministerstwo Finansów, a stowarzyszenie wykonało zalecenie uchwały nr 533.

Wszystkie inne jednostki i osoby prawne nie wymienione w pkt 1—3 mogą mieć obsługę prawną i organizować ją na mocy własnych zarządzeń i decyzji. W tej mierze brak jest ogólnych aktów normatywnych regulujących te zagadnienia.

II. Dopuszczalność zlecenia obsługi prawnej zespołom adwokackim

Ustawa o ustroju adwokatury oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie zespołów adwokackich dopuszcza możliwość obsługi prawnej nie tylko osób fizycznych.

Należy pamiętać, że art. 22 ustawy stanowi jednoznacznie, że zespół adwokacki może odmówić pomocy prawnej tylko z ważnych powodów. Ocena, czy powstały fakt powodujący odmowę udzielenia pomocy prawnej jest ważnym powodem, należy przede wszystkim do kierownika zespołu, w wypadkach wątpliwych a nie cierpiących zwłoki — do dziekana rady adwokackiej, a w innych wątpliwych wypadkach — do

rady adwokackiej. Nie trzeba specjalnie podkreślać, że wszystkie te organy adwokatury (kierownik zespołu, dziekan, rada adwokacka) muszą się kierować przy podejmowaniu decyzji zadaniami adwokatury i działać zgodnie z prawem i interesem mas pracujących (art. 1 i 2 ustawy o u.a.).

Artykuł 17 ustawy o u.a., mówiąc o zadaniach zespołu adwokackiego, określa je lapidarnie jako „udzielanie pomocy prawnej”. Ustęp 2 tegoż artykułu wymienia wprawdzie formy udzielania tej pomocy, ale ich wymienienie ma charakter przykładowy, na co wskazuje wyraźnie użycie słowa „w szczególności”. Również przepisy rozp. Ministra Sprawiedliwości o zespołach adwokackich (§ 20—26) nie zawierają konkretnych zakazów co do form świadczenia usług prawnych.

Można więc stwierdzić, że udzielanie pomocy prawnej przez zespoły adwokackie jest ograniczone co do treści tylko „prawem i interesem mas pracujących” (art. 2 u.o.u.a.), a odmowa udzielenia pomocy prawnej wymaga powstania „ważnych powodów” (art. 22 u. o u.a.).

Wypada zaznaczyć, że o ile stwierdzenie działania „zgodnie z prawem” nie nasuwa dla prawnika zasadniczych wątpliwości (może być tylko trudność w wyszukaniu odpowiedniego przepisu prawa), o tyle ocena „interesu mas pracujących” oraz „ważnych powodów” może w praktyce przysparzać wiele trudności. Prawdliwość oceny w tym przedmiocie wymaga nie tylko znajomości prawa, ale również dużego wyrobienia społecznego, nie tylko dokładnej znajomości założeń ustrojowych ale również znajomości strategii i taktyki. Nie można tu wypracować i wskazać żadnych sztywnych norm i kryteriów. Każdorazowo decyduje ocena konkretnego faktu i zdarzenia przy uwzględnieniu całej złożoności i bogactwa przejawów naszego życia.¹³

Od tej zasady generalnej istnieje jednak wyjątek określony w art. 18 u. o u.a. Stanowi on mianowicie, że obsługę prawną jednostek gospodarki uspołecznionej zespoły adwokackie mogą wykonywać „stosownie do wytycznych wydanych przez Prezesa Rady Ministrów”. Na mocy tej delegacji Prezes Rady Ministrów wydał zarządzenie nr 36¹⁴ w sprawie wytycznych dla wykonywania obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej przez zespoły adwokackie.

Postanowienia zarządzenia oraz załącznika do tego zarządzenia dadzą się sprowadzić do następujących zagadnień:

- a) Zespół adwokacki może się podjąć wykonania usługi prawnej na podstawie pisemnego zlecenia jednostki gospodarki uspołecznionej, przy czym usługę prawną zdefiniowano przez przykładowe wymienienie czynności zespołu (§ 1 pkt 1 i 2 załącznika).
- b) Jednostka gospodarki uspołecznionej może zlecić zespołowi adwokackiemu wykonanie usługi prawnej tylko w określonej sytuacji, ściśle przewidzianej postanowieniami § 2, 3 i 4 załącznika.
- c) Zapłata za usługę prawną następuje z bezosobowego funduszu płac po wykonaniu usługi i wystawieniu przez zespół adwokacki rachunku (§ 5 i 6 załącznika).

¹³ Dz. U. z 1960 r. Nr 18, poz. 111.

¹⁴ M.P. z 1964 r. Nr 31, poz. 135.

III. Zakres podmiotowy zarządzenia

O ile poprzednie akty normatywne z dziedziny obsługi prawnej operowały nazewnictwem organizacyjnym o określonych odpowiednikach prawnych (przedsiębiorstwa państwowe, zjednoczenia, banki państwowe itp.), o tyle omawiane zarządzenie wprowadza jednolitą nazwę „jednostki gospodarki społecznionej”. Na marginesie niniejszych rozważań trzeba podkreślić, że pojęcie podmiotu społecznego jest szersze aniżeli pojęcie jednostki gospodarki społecznionej.¹⁵ Nadal jednak stanowi trudność ściśle określenie jednostek gospodarki społecznionej. Obowiązujące ustawodawstwo z dziedziny gospodarczej nie daje jednolitej definicji tego pojęcia, choć wiele aktów normatywnych nim operuje. Najbardziej może szeroko określa pojęcie jednostki gospodarki społecznionej ustawa o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki społecznionej¹⁶, zaliczając do niej urzędy, zakłady, instytucje, przedsiębiorstwa państwowe, organizacje spółdzielcze i spółki z udziałem co najmniej 50% kapitału państwowego.

Jednakże z naciskiem trzeba podkreślić, że takie określenie jednostek gospodarki społecznionej zostało dokonane w rozumieniu omawianej ustawy i tylko na użytek rozliczeń pieniężnych. Podobne sformułowania można znaleźć w innych aktach prawnych, np. z dziedziny dostaw, robót i usług, arbitrażu itd. Kodeks cywilny też operuje pojęciem jednostek gospodarki społecznionej, ale również w rozumieniu czy to zakresu jego stosowania (art. 1), czy też przy określaniu osobowości prawnej (art. 33). Ponadto k.c. operuje pojęciem „organizacje społeczne ludu pracującego” (art. 33), które jednak w rozumieniu kodeksu nie są jednostkami gospodarki społecznionej, jakkolwiek do organizacji tych kodeksy także stosować przepisy dotyczące gospodarki społecznionej.

Również przepisy k.p.c. wielokrotnie operują pojęciem jednostek gospodarki społecznionej lub organizacji społecznych ludu pracującego. Dla przykładu można tylko wymienić art. 14, 61—63, szereg przepisów w działach o dowodach, wyrokowaniu, egzekucji itp.

Wszystkie te akty prawne określają pojęcie jednostki gospodarki społecznionej na swój własny użytek i we własnym rozumieniu, używając go swobodnie jako coś, co jest doskonale znane i oczywiste. Można sięgnąć do określeń ekonomicznych, ale również i tam trudno znaleźć jednolitą definicję, którą by można było przyjąć i stosować na gruncie prawnym.¹⁷

Można zresztą przyjąć także i inne rozwiązanie, a mianowicie rozumieć przez to pojęcie te jednostki, które zostały objęte aktami normatywnymi o obsłudze prawnej, a które wymieniłem w części pierwszej w punktach 1—3 niniejszego artykułu. Rozwiązanie to wydaje mi się najbardziej prawidłowe, bo jeżeli nie ma w naszym ustawodawstwie jednolitej defi-

¹⁵ Patrz artykuł Stefana Mizery: Dopuszczalność i zakres wykonywania obsługi prawnej jednostek społecznonych przez zespoły adwokackie, „Palestra” nr 4/64, str. 10—15.

¹⁶ Dz. U. z 1958 r. Nr 44, poz. 215.

¹⁷ Wątpliwości w tym zakresie były już wielokrotnie podnoszone przez wielu autorów. Wystarczy tu wymienić przykładowo: S. Szer: Państwowe osoby prawne, PiP nr 12/64, str. 841 i następne; A. Wolter: Osoby fizyczne i prawne w kodeksie cywilnym, skrypt Centr. Studium Nowego Prawa Cywilnego 1965 r.; S. Buczkowski: Problematyka obrotu społecznego w Kodeksie cywilnym, PiP nr 10/64, str. 482 i nast.; J. Litwin: Kodeks cywilny a prawo administracyjne”, PUG nr 10/64, str. 247 i nast.

nicji jednostki gospodarki społecznionej, a wiele aktów normatywnych używa tego pojęcia dla własnego użytku i we własnym rozumieniu, to przyjmując, iż zagadnienie obsługi prawnej stanowi pewien zamknięty system dostatecznie uregulowany wieloma już przepisami prawnymi, nie ma żadnych podstaw, by tworzyć nowe pojęcie jednostki gospodarki społecznionej w rozumieniu zarządzenia nr 36 Prezesa Rady Ministrów, wychodząc poza ten zamknięty system.

W takiej sytuacji nasuwa się logiczny wniosek, że przepisy zarządzenia nr 36 Prezesa Rady Ministrów mają zastosowanie do:

- 1) organów władzy,
- 2) urzędów i instytucji państwowych,
- 3) przedsiębiorstw państwowych działających według zasad rozrachunku gospodarczego,
- 4) banków państwowych,
- 5) zjednoczeń i równorzędnych państwowych organizacji gospodarczych w rozumieniu dekretu o przedsiębiorstwach państwowych,
- 6) innych państwowych zakładów pracy działających według zasad wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego,
- 7) spółdzielni i ich związków,
- 8) zakładów pracy prowadzonych według zasad rozrachunku gospodarczego a powołanych i prowadzonych przez stowarzyszenia, jeżeli stowarzyszenia te prowadzą działalność gospodarczą i uzyskały na jej prowadzenie zezwolenie Ministra Finansów.

W zasadzie cała działalność gospodarcza kraju została zreglamentowana co do form i zakresu obsługi prawnej. Pozostałe jednostki nie wymienione w pkt 1—8 są tak nieliczne, że ustawodawca rozmyślnie je pominął, poddając ich obsługę prawną przez zespoły adwokackie dwustronnym umowom, zawieranyom między zlecającą jednostką a zespołem adwokackim. Do jednostek tych przykładowo zaliczyć należy: zrzeszenie rzemiosła i prywatnego przemysłu, związki zawodowe, organizacje społeczne i polityczne, stowarzyszenia nie prowadzące działalności gospodarczej, osoby prawne prawa prywatnego itp.

IV. Forma i dopuszczalność obsługi prawnej jednostek gospodarki społecznionej przez zespoły adwokackie

Analizując art. 18 ustawy o u.a. oraz wydane z mocy tego artykułu zarządzenie nr 36 Prezesa Rady Ministrów, narzuca się wniosek, że Prezes Rady Ministrów uregulował tylko część zagadnienia dotyczącego wykonywania obsługi prawnej. Nie jest to przeoczenie ani błąd, ale prosta konsekwencja płynąca z wszystkich przepisów o obsłudze prawnej, poprzednio już omówionych.

Artykuł 18 ustawy o ustroju adwokatury mówi wyraźnie o „obsłudze prawnej jednostek gospodarki społecznionej”, natomiast zarządzenie nr 36 mówi o „usłudze” prawnej.

Każdy prawnik dostrzeże tu zasadniczą różnicę, każda bowiem usługa wchodzi w skład pojęcia obsługi, ale obsługa nie mieści się w pojęciu usługi.

Obsługa może być stała — nie określona czasowo, okresowa lub doraźna.

Również co do zasięgu rzeczowego może obejmować całość zagadnień prawnych jednostki, pewien wycinek lub fragment jej działania, wreszcie konkretną sprawę lub jej część.

Usługa prawna natomiast nosi w sobie element konkretnej czynności czy sprawy jednostkowej.

Przy takim rozumieniu powstaje zagadnienie, czy zespół adwokacki może i kiedy mianowicie wykonywać obsługę czy też usługi prawne na zlecenie jednostek uspołecznionych.

Należy tu rozróżnić sytuacje:

- a) kiedy zlecającym jest jednostka gospodarki uspołecznionej nie będąca organem naczelnym,
- b) kiedy zlecającym jest organ naczelny jednostki gospodarki uspołecznionej,
- c) kiedy zlecającym jest podmiot uspołeczniony nie będący jednostką gospodarki uspołecznionej,
- d) kiedy zlecającym jest osoba (ale nie fizyczna) nie będąca podmiotem uspołecznionym.

Ad a). Przy przyjmowaniu zlecenia jednostki gospodarki uspołecznionej nie będącej organem naczelnym, zespół adwokacki nie może odmówić świadczenia usługi prawnej, jeżeli zlecenie zostało dokonane w formie pisemnej i podpisane przez odpowiednią osobę (§ 1 ust. 1 załącznika do zarządzenia nr 36), dotyczy zaś konkretnej usługi. Co należy rozumieć przez pojęcie usługi prawnej, zostało przykładowo określone w § 1 ust. 2 załącznika.

Natomiast zespół adwokacki nie ma m. zd. obowiązku ani też praktycznej możliwości sprawdzenia, czy zleceniodawca zachował wszystkie wymagania określone ściśle w § 2, 3 i 6 załącznika. W szczególności nie wydaje się możliwe sprawdzenie przez zespół adwokacki, czy zleceniodawca nie ma zorganizowanej obsługi prawnej, czy zachodzą przeszkody uniemożliwiające występowanie radcy prawnemu lub referentowi prawnemu zleceniodawcy z powodu odległości, czy zlecenie dotyczy sprawy nietypowej i skomplikowanej, a stałą obsługę prawną zleceniodawcy wykonuje referent prawny, czy usługa zaangażowania wybitnego specjalisty, czy zleceniodawca zwrócił się do jednostki nadrzędnej i uzyskał pisemne zezwolenie na zlecenie usługi zespołowi adwokackiemu, czy odpis tego zezwolenia jednostka nadrzędna zleceniodawcy przesłała prezesowi właściwej okręgowej komisji arbitrażowej, czy zlecenie jest wypadkiem nie cierpiącym zwłoki i czy wtedy zleceniodawca zawiadomił o zleceniu swoją jednostkę nadrzędną i prezesa właściwej komisji arbitrażowej i wreszcie czy (po wykonaniu usługi) zapłata nastąpiła z bezosobowego funduszu płac.

Do umów o świadczenie usług prawnych zleconych przez jednostki, o których mowa wyżej, należy stosować przepisy kodeksu cywilnego, te ostatnie zaś nie mogą być ograniczone przez akty normatywne niższego rzędu, chyba że przepisy k.c. wyraźnie tak stanowią. Wydaje się więc, że zespół adwokacki ma obowiązek przyjąć i realizować zlecenie, jeżeli jest dokonane w formie pisemnej.

Gdyby zresztą przyjąć, że na zespole adwokackim ciąży obowiązek sprawdzenia każdorazowo, czy zleceniodawca dopełnił czynności, o których wyżej mówiłem, to w równej mierze można by wymagać sprawdze-

nia, czy zachodzą wypadki określone w § 13—19 załącznika nr 1, w § 11, 17 i 21 załącznika nr 2 do zarządzenia nr 62 Prezesa Rady Ministrów, jeżeli zleceniodawca należy do podmiotów określonych w tymże zarządzeniu. Taki obowiązek jest dla zespołów niewykonalny z przyczyn technicznych i organizacyjnych, a ponadto pozbawiony jakiegokolwiek sankcji w razie nie dopełnienia obowiązków przez zleceniodawcę.

Z powyższych względów jedynym realnym rozwiązaniem wydaje się przyjęcie, że na zespole adwokackim ciąży obowiązek kontroli formalnej udzielonego zlecenia na wykonanie usługi prawnej — wyłącznie co do zachowania formy pisemnej.

Wszystkie inne obowiązki i wymagania dotyczące usług prawnych świadczonych przez zespoły adwokackie na zlecenie jednostek gospodarki uspołecznionej nie będących organami naczelnymi ciąży na tych jednostkach. Niewykonanie tych obowiązków pociąga za sobą odpowiedzialność służbową lub finansową (albo obu rodzajów tej odpowiedzialności łącznie) winnych pracowników zleceniodawcy.

Ad b). Kiedy zleceniodawcą usługi prawnej pozostaje jednostka gospodarki uspołecznionej będąca organem naczelnym, rozumowanie przeprowadzone ad a) wydaje się tym bardziej słuszne. Dla przykładu można tylko wymienić, że zarówno zarządzenie nr 62 Prezesa Rady Ministrów, jak i zarządzenie nr 36 Prezesa Rady Ministrów operują pojęciem jednostki nadrzędnej, łącząc z nim pewne obowiązki i czynności zleceniodawcy. Wykonanie ich w wypadku, kiedy zleceniodawcą jest jednostka gospodarki uspołecznionej będąca organem naczelnym, jest po prostu niemożliwe (np. uzyskanie zgody jednostki nadrzędnej). Jest to dodatkowy argument przemawiający za niniejszym rozumowaniem. Z porównania tych przepisów można i należy wyciągnąć wniosek, że jednostki gospodarki uspołecznionej będące organami naczelnymi nie są związane tymi wytycznymi, a zespoły adwokackie mogą przyjmować zlecenia na usługi prawne od tych jednostek z zachowaniem tylko jednego warunku: pisemnego powierzenia wykonania usługi.

Ad c) i d). Kiedy zleceniodawcą usługi prawnej pozostaje podmiot uspołeczniony nie będący jednostką gospodarki uspołecznionej lub też osoba nie będąca podmiotem uspołecznionym (ale nie osobą fizyczną), zespół adwokacki może przyjąć takie zlecenie usługi prawnej bez żadnych ograniczeń na ogólnych zasadach. Wynika to wyraźnie z brzmienia art. 17 ustawy o u.a., ograniczenie zaś płynące z art. 18 u. o u.a. dotyczy tylko i wyłącznie jednostek gospodarki uspołecznionej. Oczywiście zawsze takie zlecenie należy badać pod kątem widzenia zadań adwokatury i interesu mas pracujących.

Dotychczas starałem się omówić kwestię zlecenia zespołom adwokackim usług prawnych, ale poza usługami istnieje także obsługa p r a w n a.

Rozwiązania omawianego problemu należy poszukiwać, analizując art. 18 u. o u.a. oraz — z mocy tego art. — przepisy wydanego zarządzenia nr 36 Prezesa Rady Ministrów w powiązaniu z przepisami uchwały nr 533 Rady Ministrów i zarządzenia nr 62 Prezesa Rady Ministrów. Z brzmienia wszystkich przepisów uchwały nr 533 oraz § 1 ust. 3 i § 13 ust. 1 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 62 wynika, że stałą obsługę

prawną można wykonywać tylko na podstawie umów o pracę (a więc przez radców lub referentów prawnych) i że niedopuszczalne jest udzielanie zleceń „obejmujących wykonywanie całości lub części obsługi prawnej oraz zleceń, których wykonywanie trwa dłużej niż 3 miesiące”. Termin trzymiesięczny odnosi się tylko do zleceń, gdyż pierwsza część zdania dotycząca stałej obsługi prawnej nie jest ograniczona żadnym warunkiem czasowym, lecz sprowadzona do formy zatrudnienia na podstawie umowy o pracę. Jest oczywiste, że zespół adwokacki nie może zawrzeć umowy o pracę. Takie ustawienie przepisów wyraźnie wskazuje jednostkom zlecającym, że jeżeli doraźne usługi prawne świadczone przez zespół adwokacki powtarzają się i łączna kwota z tytułu świadczenia tych usług przekracza rocznie trzymiesięczne wynagrodzenie radcy prawnego zatrudnionego na pełnym etacie, to jednostka zlecająca obowiązana jest do zaangażowania radcy lub referenta prawnego (§ 14 zał. nr 1 do zarządzenia nr 62).

Można się zastanawiać nad tym, czy pojęcie „stałej obsługi prawnej” użyte w § 13 zał. nr 1 do zarządzenia nr 62 jest równoznaczne z pojęciem „obsługi prawnej” użytym w § 18 u. o u.a. Dla uproszczenia przyjmuje jednoznaczność tych wyrażen, gdyż przemawia za tym wykładnia logiczna. Pozostaje tylko ustalić, do jakich jednostek uspołecznionych odnoszą się omówione wyżej przepisy. Stosując wykładnię gramatyczną, należy stwierdzić, że ich zasięg stosowania jest określony przez postanowienia uchwały nr 533 i zarządzenia nr 62 i że dotyczy tylko pewnej części jednostek gospodarki uspołecznionej (patrz część I punkt 3 nin. artykułu), a mianowicie:

- a) przedsiębiorstw państwowych działających według zasad rozrachunku gospodarczego,
- b) banków państwowych,
- c) zjednoczeń i równorzędnych państwowych organizacji gospodarczych w rozumieniu dekretu z dnia 26.X.1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych,
- d) państwowych zakładów pracy działających według zasad wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego,
- e) spółdzielni i ich związków,
- f) zakładów pracy stowarzyszeń prowadzonych według zasad rozrachunku gospodarczego, jeżeli stowarzyszenia te prowadzą działalność gospodarczą za zezwoleniem Ministra Finansów, a stowarzyszenie rozciągnęło na ten zakład pracy obowiązek stosowania przepisów uchwały nr 533 i zarządzenia nr 62.

Trudno jednak zakładać, że ustawodawca celowo pominął władze, urzędy i instytucje państwowe. Należy położyć to raczej na karb niedopatrzania, stosując zaś wykładnię logiczną, wypada stwierdzić, że w stosunku do jednostek gospodarki uspołecznionej w rozumieniu przyjętym w niniejszym artykule zespoły adwokackie nie mogą w ogóle wykonywać obsługi prawnej.

Rozumowanie niniejsze znajduje dodatkowe argumenty w przepisach zarządzenia nr 36 Prezesa Rady Ministrów. Jako wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 18 u. o u.a., dotyczy wszystkich jednostek gospodarki uspołecznionej. Już § 1 tegoż zarządzenia głosi: „ustala się wy-

tyczne dla wykonywania obsługi prawnej (...)"'. Natomiast załącznik do tegoż zarządzenia operuje pojęciem „usługi”. Płyne stąd wniosek, że obsługa prawna jednostek gospodarki uspołecznionej wykonywana przez zespoły adwokackie została celowo sprowadzona do świadczenia usług prawnych — i tylko do tych usług.

W świetle powyższych rozważań można sformułować następujące wnioski:

1. zespoły adwokackie mogą się podejmować bez żadnych przeszkód wykonywania usług prawnych na rzecz osób nie będących osobami fizycznymi, z tym tylko ograniczeniem, że jeżeli zleceniodawcą jest jednostka gospodarki uspołecznionej, to zlecenie musi mieć formę pisemną;
2. zespoły adwokackie nie mogą się podejmować obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej;
3. zespoły adwokackie mogą się podejmować obsługi prawnej osób prawnych (również i podmiotów uspołecznionych) nie będących jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Pozostaje omówić zagadnienie obliczania należności zespołu za świadczoną pomoc prawną.

W zakresie usługi prawnej nie ma problemu: kierownik zespołu ustala należność zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.IV.1961 r. w sprawie wynagradzania adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych. Natomiast przy ustalaniu należności zespołu adwokackiego za świadczoną obsługę prawną obowiązujące przepisy o wynagrodzeniach adwokatów nie przewidują odrębnych stawek czy ryczału.

Jest jednak przepis (§ 6 ust. 3) przewidujący, że kierownik zespołu może ustalić wysokość wynagrodzenia w wypadkach nie uregulowanych w rozporządzeniu, biorąc za podstawę sprawę o najbardziej zbliżonym charakterze. W obecnej postaci trudno znaleźć taką stawkę najbardziej zbliżoną, ale można wziąć za podstawę nakład pracy adwokata czy adwokatów obsługę tę wykonujących lub też wynagrodzenie radcy prawnego w odpowiednim rozmiarze etatu i ustalić honorarium stałe, płacone miesięcznie. Ten fragment regulowałaby już konkretna umowa zawarta między zleceniodawcą a kierownikiem zespołu.

Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej przy rozstrzygnięciu konkretnej sprawy adwokata X wyraziło — na podstawie § 1 rozp. w sprawie wynagrodzenia adwokatów — pogląd, że zespół adwokacki wykonujący obsługę prawną podmiotu uspołecznionego nie będącego jednostką gospodarki uspołecznionej powinien obciążać zleceniodawcę za poszczególne czynności dokonane przez zespół według stawek przewidzianych w tak-
sie adwokackiej. U podstaw tego rozstrzygnięcia jest stwierdzenie, że rozp. Ministra Sprawiedliwości o wynagrodzeniu adwokatów nie przewiduje stawek ryczałtowych za tego rodzaju czynności. To stanowisko wydaje mi się nietrafne, gdyż zasada swobody umów między podmiotami

uspołecznionymi nie sprzeciwia się tego rodzaju porozumieniu, które dla obu stron jest korzystne i nie wymaga prowadzenia ścisłej biurowości, uciążliwej dla zespołów i bardzo już rozbudowanej.

Byłoby pożądaną, żeby nowe przepisy o wynagrodzeniu adwokatów również taką formę świadczenia usług przez zespół adwokacki przewidywały i odpowiednio określiły zasady obliczania należności.

Mówię o określeniu zasad, a nie sztywnej stawki kwotowej, bo nakład pracy przy usługach tego rodzaju może być bardzo różny i ustalenie w taksie kwoty sztywnej nigdy nie będzie adekwatne do nakładu pracy.

Poza ramami niniejszego artykułu pozostawiam omówienie źródła, z jakiego zleceniodawca opłaca usługi i obsługę świadczoną przez zespół adwokacki. Ten temat, ciekawy i bynajmniej nie pozbawiony niejasności i niedopowiedzeń, zasługuje na odrębne opracowanie. Podkreślić jedynie należy, że przepis § 6 zarządzenia nr 36 pozostaje w sprzeczności z uchwałą nr 21 Rady Ministrów z dnia 17.I.1962 r.¹⁸ i zarządzeniem nr 10 Prezesa Rady Ministrów z dnia 1.II.1962 r.¹⁹, które zezwalają na pokrywanie z bezosobowego funduszu płac jedynie należności za usługi świadczone przez osoby fizyczne.

Autor będzie zobowiązany, jeżeli niniejsze opracowanie wywoła dyskusję osób i organów adwokatury zainteresowanych poruszonymi zagadnieniami, które bynajmniej nie są błahe, bo dotyczą usług adwokackich, społecznie pożytecznych i niezbędnych oraz możliwości przychodowych zespołów adwokackich.

¹⁸ M.P. z 1962 r. nr 11, poz. 35.

¹⁹ M.P. z 1962 r. nr 11, poz. 36.

MIROSLAW GERSDORF

Poniższy artykuł Mirosława Gersdorfa obejmuje problematykę wspólną dla wszystkich typów spółdzielni. Nie omawia on zagadnień szczególnych dotyczących tylko spółdzielczości pracy, a zwłaszcza kwestii wzajemnej zależności między roszczeniami o nawiązanie stosunku pracy i o odszkodowanie w razie bezzasadnego wykluczenia, charakteru wyroku orzekającego nawiązanie stosunku pracy (deklaratywnego czy konstytutywnego, działającego *ex tunc* czy *ex nunc*), biegu terminu prekluzyjnego do dochodzenia odszkodowania z tytułu rozwiązania stosunku pracy na skutek bezzasadnego wykluczenia, możliwości dochodzenia w jednym pozwie uchylenia uchwały o wykluczeniu z roszczeniem o nawiązanie stosunku pracy i o odszkodowanie. Zagadnieniom tym zostanie poświęcony osobny artykuł.

Redakcja

Wykluczenie członka ze spółdzielni

I. Podstawy wykluczenia

Jednym z najczęściej pojawiających się na wokandach sądowych procesów z dziedziny prawa spółdzielczego jest proces o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni dotyczącej wykluczenia członka.